

**Науковий вісник Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького.
Серія: Економічні науки**

**Scientific Messenger of Lviv National University
of Veterinary Medicine and Biotechnologies.
Series: Economical Sciences**

ISSN 2519-2701 print

<https://nvlvet.com.ua/index.php/economy>

doi: 10.32718/nvlvet-e9316

The Second Jerusalem: the birth of one unspoken idea

O.V. Khaletskyj

Stepan Gzhytskyi national university of veterinary medicine and biotechnologies Lviv, Ukraine

Article info

Received 16.09.2019

Received in revised form
17.10.2019

Accepted 18.10.2019

Stepan Gzhytskyi National
University of Veterinary Medicine
and Biotechnologies Lviv,
Pekarska Str., 50, Lviv,
79010, Ukraine.
Tel.: +38-032-225-00-14
E-mail: philosophy@lvet.edu.ua

Khaletskyj, O.V. (2019). The Second Jerusalem: the birth of one unspoken idea. Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series: Economical Sciences, 21(92), 81–85. doi: 10.32718/nvlvet-e9316

In our opinion, the spiritual purpose of Ancient Rus in the middle of the IX–XIV centuries was the spread of Christianity to the vast expanses of Eastern Europe, its contribution to the spiritual transformation of the world. Overcoming the insurmountable obstacles of nomadic destruction, Ukraine-Rus own strife and betrayal step by step goes to self-determination as the Second Jerusalem – the spiritual center of Orthodoxy and of all Eastern Christianity through the choice of faith, through the three christening of Rus Askoldov, Olzhine and Volodymyrove, through the disregard for Christianity, through the creation of the glorious Kiev variant of Orthodoxy, through the acquisition of holiness in the temples of St. Sophia, the Kyiv-Pechersk Lavra, and the exploits of its monasticism, etc., through the acquisition of apostolic origin in the legend of Andrew, through overcoming all temptations, preservation and rebirth, through the enrichment of world experience of Christianity, because of the fostering of mystical Eastern Christian foundations in Paisii Velychkovsky's Little Rus monasteries, in Skovoroda, in Gogol, in Bulatovych's nameword, etc., through the Metropolitan of Kyiv Petro Mogyla of the Orthodox Center – New Jerusalem already reached and finally, overcoming all the insurmountable obstacles in the creation of our own Orthodox Church of Rus-Ukraine in recognition of patriarchy and in unity with world orthodoxy and modern religious revival. Let Moscow want to be a political center and it proves very consistently, and Ukraine-Russia, the blasphemous city of Kyiv, emerge as a spiritual center – the New Jerusalem, which is evidenced by all its historical development, already demonstrated by the fact that the “priesthood is higher than the kingdom”, which could be its contribution to the spiritual transformation of the world. Thus, the very reason that Kyiv could become the spiritual center of Eastern Christianity could be that it 1) overcame all temptations, first and foremost 2) the loss of gain, 3) consistently pursues the unity of Christianity, for example, Kyiv is also the center of the UGCC, 4) Kyiv with its shrines concentrates the fullness of the holiness of Christianity, 5) it develops its specifically Eastern Christian mystical foundations and is 6) open to the positive world (Kyiv – Mohylyanska Academy and its theology, etc.) of mutual influence. Let's form Ukraine-Rus as the New Jerusalem – the spiritual center.

Key words: Second Jerusalem, idea, Orthodoxy.

Другий Єрусалим: зародження однієї не зрадженої ідеї

О.В. Халецький

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, м. Львів, Україна

На нашу думку, духовним призначенням Давньої Русі сер. IX–XIV ст., її внеском у духовне перетворення світу було поширення християнства на величезні терени Східної Європи. Долаючи непереборні перешкоди кочівницьких руйнувань, власних роздривів і зрад Україна-Русь крок за кроком іде до власного самовизначення як Другий Єрусалим – духовний центр православ'я і усього східного християнства через вибір вір, через три хрещення Русі (Аскольдове, Ольжині і Володимирове), через ігнорцію розколу християнства, через витвір славного Київського варіанту православ'я, через набуття святості у храмах св. Софії, Києво-Печерської лаври та подвигах її чернецтва та ін., через набуття апостольського походження у Андріївській легенді, через подолання усіх спокус, збереження і відродження православ'я, через нехиті і уникнення його московського одержавлення, через збагачення світовим досвідом християнства, через плекання саме містичних східнохристиянських засад у малоросійських скитах Паїсія Величковського, у Сковороди, у Гоголя, у Булатовичевому ім'яслав'ї та ін., через вже досягнутий у часи митрополита Київського Петра

Могили православний центр – Новий Єрусалим і, нарешті, подолавши усі непереборні перешкоди у створенні власної православної церкви Руси-України, у визнанні вселенським патріархатом і в єднанні зі світовим православ'ям і сучасним релігійним відродженням. Хай Москва хоче бути політичним центром і дуже послідовно це доводить, а Україна-Русь, богохранимий град Київ постають як духовний центр – Новий Єрусалим, що доводиться усім її пройденим історичним розвитком, уже продемонстрованим тим, що “священство вище царства”, що могло би бути її внеском у духовне перетворення світу. Отже, чинниками того, що саме Київ може стати духовним центром східного християнства могло би бути те, що він 1) подолав усі спокуси, передусім 2) згубу одержавлення, 3) послідовно проводить єдність християнства, наприклад, Київ є центром і для УГКЦ, 4) Київ з його святинями зосереджує повноту святості християнства, 5) розвиває саме його специфічно східнохристиянські містичні засади і при тому є 6) відкритим до світових позитивних (Києво-Могилянська академія та її богослів'я тощо) взаємовпливів. Утворим Україну-Русь як Новий Єрусалим – духовний центр.

Ключові слова: Другий Єрусалим, ідея, православ'я.

В еволюціоністсько-антропоноосферизаційній історіософії історичний процес постає свідомісно проєктованим духовним перетворенням світу через його подіє-ідеє-розбудову. Конкретний історичний розвиток постає механізмами, різними способами свідомісно проєктованої подіє-ідеє-розбудови. За Тойнбі, “колеса скорботи” історії крутяться для того, щоби викотити наступне духовне (за Тойнбі – релігійне) перетворення світу (Toinbi, 1995). У свідомісно проєктованому розвитку виникають певні духовні центри, де створюються його певні соціально-культурні проєкти (Британія-королева морів у XVIII–XIX ст.; Радянський Союз – осереддя і запорука перемоги комунізму в усьому світі у XX ст.; Москва – III Рим; Київ, відповідно, – Новий Єрусалим-Русь-Другий Єрусалим).

Окремі країни і народи, так само, як і люди, мають певне призначення в історичному розвитку, відіграють в ньому певну роль. Нездійснення цього призначення, цієї ролі приводить до непотрібності країни в історичному розвитку, її випадання з нього. Призначення країни визначається не умоглядно, а розкривається реальним історичним розвитком країни. Щодо України-Руси, то існують такі погляди на її історичне призначення: на відміну від Росії, що є Європою і Азією одночасно, Євразією (або ж, за вдалими визначенням історика П. Мілюкова, Азіопією); Україна між Європою й Азією (М. Грушевський, І. Шевченко, Я. Дашкевич, 1991 р., В. Ткаченко, 1995 р. та ін.) такий погляд переважав у період бездержавності; Україна – країна Європи проти Азії, Азійського Сходу (С. Шелухін, 1921, 1936, 1937 рр., М. Андрусак, 1941, 1951 р., С. Рудницький, 1923 р., Ю. Липа, 1932, 1940, 1941, М. Дольницький, тепер публіцист В. Яворівський та ін.) такий погляд переважав у період загострення боротьби; Україна – це Європа (М. Хвильовий, С. Томашівський, 1925, 1919, 1932 рр., М. Кордуба, Л. Генсьорський, Я. Грицак, 1991 р., М. Попович, 1998, Н. Яковенко, 2002, К. Галушко, С. Плохій (“Брама Європи”, 2015 р.), сучасний публіцист М. Рябчук, 2006 із кола часопису “Критика”) такий погляд переважав у період перемог; Україна – фронт – прикордоння (Я. Дашкевич, 1991 р., С. Лепявко, 2001 р., В. Брехуненко, 2011 р. та ін.), відразу зазначаємо, що ознаки фронтиру чітко визначені (Ф. Тернером, 1920 р. і Г. Болтоном, 1930 р.) і їм відповідає в Україні лише Запорізька Січ, натомість не відповідає ані Волинь, ні Київщина, ні Галичина; Україна – Другий Єрусалим – духовний центр поширення на обшири Сх. Європи християнства у X–XIV ст., передової ренесанс-реформаційної культури XIV–XVII ст., про-

світництва XVII–XVIII ст., європейського поступовства у XIX–XX ст., євроатлантичної інтеграції у XX–XXI ст. (І. Борецький, П. Могила, Ф. Прокопович, М. Максимович, М. Костомаров та ін.; кирило-мефодіївці, В. Лепківський, І. Огієнко, О. Лотоцький, І. Власовський, В. Біднов, Н. Полонська, О. Оглоблін, Д. Донцов, Є. Маланюк, з кола УГКЦ: М. Кордуба, С. Томашівський, М. Чубатий, А. Великий, Олесь Бердник, А. Генсьорський, Д. Степовик, М. Попович, В. Шевчук, Ю. Мищик, С. Плохій, В. Ульяновський, В. Ричка, І. Ісіченко та ін.

В еволюціоністсько-антропоноосферизаційній історіософії соціально-історичний розвиток постає у своїй суті як антропоноосферизація – духовне перетворення світу через внесення у світ свідомості, здійснення розумо-творного, ідеє-творного, одухотвореного світу, через його подіє-ідеє-розвій, переважно свідомісно соціально-культурне проєктування, звершуване безконечним семіозисом новоозначень у т.з. духовних центрах (сім вселенських соборів у християнстві, Шамбхала у буддизмі, Острозька Академія 1576 р. або Могилянський Атеней XVII ст. у православ'ї, Енциклопедія 1751 р. у Просвітництві XVII–XVIII ст., Інститут марксизму-ленінізму при ЦК КПРС у комунізмі або Інститут аненербе у нацистській ідеології і т.п.). Духовний центр, на нашу думку, може бути визначений як 1) зосередження сил для певного дієусвідомленого 2) соціально-культурного проєктування, в т.ч. – духовного перетворення. Також, на нашу думку, духовним призначенням Давньої Руси сер. IX–XIV ст. було поширення християнства на величезні терени Східної Європи, це її внесок у духовне перетворення світу.

Здійснення духовного призначення вимагає певних передумов, серед них поєднання різних духовних традицій, їх синтезування. У лісостепову частину України у II–III тис. вторгаються германські племена готів (Вельбарська археологічна культура), де виникає їх держава і здійснюються потужні походи на Римську імперію. Виникає римсько-провенційна Черняхівська культура III–IV ст., що об'єднувала прото-слов'янські вєнедські (ймовірно, балто-слов'янські спільноти) (Popovich, 1985), іраномовні кочівницькі та германські елементи. Саме в українському Причорномор'ї розвивається давньогерманська релігія, міфологія, героїчний епос і відбувається один із перших Вольфілів 341 р. прихід християнства в Україну. Але бл. 375 р. у Причорномор'я в союзі із прото-слов'янами вєнедами (Popovich, 1985) вторгаються із-під китайського муру й Уралу тюркомовні кочівники

гуни, засвідчуючи тим зв'язок України з Далеким Сходом і завершуючи давній та відкриваючи середньовічний період її історії.

Близько VI ст. із великого змішання народів відбувається розділення венедської балто-слов'янської спільноти (Popovich, 1985) по межі непрохідних Прип'ятських боліт: на балтські народи (ятвяги, пруси та ін.) – на Північ; на Південь – слов'яни між Віслою, Дніпром і Карпатами, які у VI ст. заселяють Балканські землі багатющої Візантії. Східна група слов'янтів (Пеньківська археологічна культура) на Дністрі–Дунаї (очевидно з участю іраномовних народів, про що свідчить їх назва). Біля сер. VI ст. зазнає вторгнення, а близько 602 р. – нищівного удару тюркомовних кочівників-аварів (тюрк. апар-апурум, кит. жу-жани) і, врешті-решт, утворивши, ймовірно, сіверянську волинцівсько-роменську культуру. Величезний масив слов'ян склавинів (празько-корчакіська археологічна культура) заселяє Балкани і під тиском аварів (які бл. 620 р. розгромили слов'янський військово-племінний союз дулібів VI–VII ст.) заселяють звільнені германськими племенами землі по Одеру і Помор'ї (Popovich, 1985).

У VI ст. слов'яни виступають союзниками аварів у походах на Візантію, наприклад спільно із Сасанидським Іраном величезної облоги Константинополя 620 р. тощо. У VI–VII ст. увесь Великий Степ (від Дунаю – до Хінгану) об'єднує ранньосередньовічна кочова імперія Тюркський каганат, який у VII ст. розпадається під тиском (бл. 670 р. і бл. 735 р. – вторгнення Арабського халіфату) його західного уламку Хазарського каганату. VI–X ст. слов'яни починають заселяти Північні землі, змішуючись на Північному Заході із балтами (майбутня Білорусь), а на Північному Сході – з фіно-уграми (майбутня Росія). У давніх слов'ян виникають ранньодержавні утворення: Кия – ймовірно у першій пол. VII ст. (Braichevskyi, 1982) і т.з. племенні князівства VIII–IX ст. із закінченням на –яни (-поляни, древляни, сіверяни і т.д.) і пізніше – із закінченням на –вичі (- кривичі, радимичі та ін.), утворені прибулими із Заходу слов'янами під тиском Франкської імперії Карла Великого поч. IX ст. (Popovich, 1985). Зв'язки племінних князівств орієнтувалися на Візантію (у Кия, який був союзником Візантії на Дунаї і приймався Візантійським імператором (Braichevskyi, 1982) і Великий Степ через Хозарський каганат. Розвивається багатобожна язичницька релігія, що має давнє індоєвропейське коріння. Про витокові цивілізаційні зв'язки і впливи також свідчить великий масив слів іноземного походження: германського, вочевидь – готського (холм, шолом, меч, князь, крест, хлев, осел та ін.), іраномовного, ймовірно – аланського (Салтово-Маяцької культури Лівобережжя: бог, див, вера, свет, слово, дело, жрец, собака та ін.) (Popovich, 1985).

Загальноцивілізаційною закономірністю є утворення ранньосередньовічних імперій. В Україні такою була Київська Русь IX–XII ст., розвиток якої проходить ряд етапів. Утворення Київської держави із самого початку дієусвідомлювалося як розбудова Другого Єрусалима – духовного центру східного християнства, православ'я (Rychka, 2005).

Якого ще Тобі Сінаю, Мадонна дикая степів (Malaniuk, 1992).

Утворення давньоруської держави проходить ряд етапів: IX–XII ст. – період княжий і с. XII–XIV ст. – період удільний. У період княжий у IX–XII ст. головним суб'єктом-здійснювачем виступав князь і його дружина, тому він може бути названий князівсько-дружинним. “В лето 6360 индикта 15 день, наченшу Михайлу царствовать, поча ся прозивати Руська земля. О сем і богоуведахам, яко при сем царі приходиша Русь на Царьгород, яко же пішеться в летописанї гречѣстем. Тем же отселе почнем і чїсла положим...” (Andijanovoj-Perec, 1950). Про можливі цивілізаційні орієнтири говорять три центри утворення виникаючої держави (зазначені, до речі, східними авторами): Куяба-Київ, Славія-Північні землі, ймовірно Альдей-гюборг-Ладога, Ізборськ (Дреллінгборг-Новгород виникає, за археологічними джерелами, лише у X ст.) і Артанія – ймовірно Тмутаракань із Візантійськими, степовими (Хозарськими) і Каспійсько-Іранськими цивілізаційними зв'язками (Braichevskyi, 1982). Серед цивілізаційних впливів найважливішим був, мабуть, варязький елемент (своєрідна євроорієнтація), про що свідчать імена правителів: Аскольд – сканд. Г'юскольд – сіроголовий, сіроманець, сірко – вовк, Дир – сканд. бйорн – ведмідь (Pritsak, 1997), Олег, Ольга – сканд. Хельгу – священне, Ігор – сканд. Інгвар – молодший; імена воїнів: воєвода Свенельд, дружинник Улаф Тригвісон та ін., варязькі поселення Полтеїк'я – Полоцьк, у Смоленську, Любечі та на Верхній Волзі (Pritsak, 1997).

Серед цивілізаційних зв'язків переважали з Візантією через Дніпро та Ірано-Ісламським Сходом – через Тмутаракань – Дон – Волгу: походи Аскольда бл. 960 р. – на Константинополь, 864 – на Абесгун – на Кавказі; Олега у 907 – на Константинополь, 942 р. – на Каспій; Ігоря Старого у 944 – на Константинополь, 945 – на Каспій та ін.

Важливим кроком цивілізаційного визначення стало: прийняття східнохристиянського православ'я Кирилом і Мефодієм 863 р. у Великоморавії та, ймовірно, у її складі – у Перемишлі (рештки церкви), тому що і до р. Горинь сягали кордони Великоморавії, де хрестив Наврок (Braichevskyi, 1982), – створення ними глаголиці, переклади і впровадження церковної старослов'янської (староболгарської) мови, а також створення у Болгарському царстві слов'янського культурного центру (862 – прийняття християнства, бл. 894 р. – кирилиця, переклади Іоана Екзарха, Константина Переславського, чорноризець Храбр та ін.).

Після Аскольдового походу на Царгород 860 р., промови Константина Філософа перед послами у Софійському соборі (Braichevskyi, 1982), у 866 р. відбувається при неопалимому Євангелії (Rychka, 2005) перше Аскольдове прийняття християнства в Україні-Руси, засвідчене повідомленням Іоана Скилиці у Ватиканському архіві про хрещення Руси та ін. та енциклікою Константинопольського патріарха Фотія 866–867 р., де вказана Київська митрополія і митрополит Київський Михайло Сирянин під № 61 у Церковному уставі імп. Лева VI Філософа (886–912) і під № 60 у списку єпархій Константина VII Багрянород-

ного (Braichevskiy, 1982). “Не тільки болгари обратились до християнства, але і той народ, т.з. руси. По-работили сусідні народи і через те чрезмерно возгордились, вони підняли руку на Римську імперію. Но тепер і вони переменяли еллинську і безбожну віру... на чисте християнське вчення, вонадині в число переданих нам і другим. І в них возгорілася жажда віри і ревність, що вони прийняли пастиря і с великим тщанієм исполняют християнські обряди” (Braichevskiy, 1982). Не випадково ж масове хрещення киян у Дніпрі чи Почайні збіглося зі святом П’ятидесятниці (27 травня 988 р.) тобто зішестям Духа Святого.

Проведений князем Володимиром (а, за М. Брайчевським (Braichevskiy, 1982), ще кн. Аскольдом) т.з. вибір вір (Braichevskiy, 1982) насправді був цивілізаційним вибором Руси-України на користь Східнохристиянської цивілізації. За допомогою місцевих жителів на чолі з пресвітером Анастасом Корсунянином було здобуто Херсонес і руку візантійської царівни Анни, здійснене т.з. третє хрещення Руси (Braichevskiy, 1982), що спрямовує духовний розвиток Руси-України на більш повний і багатий Візантійський варіант, будуючи, на противагу Десятинній церкві, храм Софії – Премудрості Божої 1037 р., де влаштовує скрепторій, у якому перекладаються хроніки Григорія Арматолла, Патерики Синайський, Єгипетський, Римський та ін., розбудовує Київ, будує храми Софії у Полоцьку 1046 р., Новгороді 1050 р., (чим християнство на Руси проголошується як облаштування св. Софією – Премудрістю Божою) і, врешті, Ярослав Мудрий ставить митрополитом Київським Іларіона Русина, який в “Слові о законі і благодаті” обґрунтовує Київський варіант (Braichevskiy, 1982) православ’я східнохристиянської цивілізації. Не випадково ж саме Київ назвав містом Бога Живого апостол Павло (Євр. 12: 22), який, за літописанням, “і нам на Руси учитель естъ” (Rychka, 2005). Єрусалимський топос був визначальним для архітектурного міського простору Києва. Так кафедральний собор Софії відповідав Єрусалимському храму, а київський палац – палацові Соломона, навіть іподром відповідав Єрусалимському театру часів Христа (Rychka, 2005), що посилювалося античними тріумфальною аркою і квадригою перед Десятинною церквою, привезеними Володимиром Хрестителем з Херсонесу. Митрополит Київський Іларіон Русин у “Слові о законі і благодаті” наголошує на тому, що, як і Римський імператор Константин, який “с матерією своєю Єленою, крест от Єрусалима принісша по всему міру своему расла віша, расла віша веру бутвердіта, ті же Володиміре – з бабою твоєю Ольгою принісше крест от нового Єрусалима – Константина града” (Rychka, 2005). Київ в очах Іларіона постає сповненням величчя царственої гідності й осяяним світлом Господнього благословення градом, де збулося пророцтво про перехід слави Єрусалима: “Не умолкну ради Сиона, і ради Іерусалима не успокоюсь, до коле не взойдет как свет, правда его і спасеніе его – кае горящий світильник. І увидят народи правду твою і все царі – славу твою, і назовут тебя новим іменем, которое нарекут уста Господа і будеш венцом славы в руке Господа і царскою діадемою на длані Бога твоего. Не будут уже называть тебя “остав-

ленным”, і землю твою не будут более называть пустынею”, но будут называть тебя: “Мое благоволеніе к нему”, а землю твою – “замужнею”, ібо Господь благоволиť к тебе, і земля твоя сочетается” (Іс. 62: 1-4). Невіддільно пов’язані з її образом Золоті ворота середньовічного Києва. У новозавітній візії Івана Богослова “святий город Іерусалим, новий, сходящий от Бога с неба... бил чистое золото” (Од. 21; 2, с. 18; 7, с. 109). Дванадцять фігур ктиторської фрески Софійського собору у Києві прямо співвідносяться з числом апостолів й есхатологічним образом церкви як Небесного Єрусалима. Невипадково і в іконографії декору Софії зацентрована тема служіння Христа в Небесному Єрусалимі (Rychka, 2005).

Цьому також сприяє заснування Києво-Печерського мон. 1045 р. і чернецтва, заснованого Антонієм Любечанином. Про широкі зв’язки і впливи Київської Руси свідчить шлюбна політика Ярослава Мудрого, прозваного “зятєм усієї Європи”: бл. 1043 р. Марія-Доброніга – за польського Казимира Обновителя, бл. 1044 р. Єлизавета – за норвезького Гаральда Суворого, бл. 1046 р. Анастасія – за угорського Андрія, бл. 1051 р. Анна-Агнеса – за французького Анрі Капета, з чим пов’язана т.з. легенда про Реймське Євангеліє. “Біля Всесвітнього Сінаю, як завше, – золото й мечі” (Malaniuk, 1992). Якщо вибір вір чи то Аскольдом (Braichevskiy, 1982), чи то Володимиром були цивілізаційним, то утворення за Ярослава Мудрого Київського варіанту православ’я (Braichevskiy, 1982) стало цивілізаційним визначенням Руси-України як східнохристиянської цивілізації. Князь-русофіл Святослав Ярославич (1073–1076) поставив Києво-Печерським ігуменом Нікона (1074–1089) – можливо це Іларіон Русин, який добудував 1078 р. Успенський собор Києво-Печерського монастиря, укладаються Ізборники Святослава 1043, 1076 р. Про західні впливи свідчить коронація Папою Римським Григорієм VII кн. Ярополка Ярославича (Braichevskiy, 1982) і його дружини Ірини. За грекофіла Всеволода Ярославича (1079–1093) – на Руси поширюється Андріївська легенда (від Михайла Пселла у листі Візантійського імператора Михайла III Дуки до Всеволода Ярославича 1073, 1074 р.), яка остаточно піднімає її східнохристиянське цивілізаційне значення “Ондо рею учащо въ Сінопіі і прішедшего ево ему Корсунь, уведе яко іс Корсуня білизъ устьѣ Днепрское, і всхоте пойти в Рим, і проїде въ устьѣ Днепрское, і оттоле поїде по Дніпру вгоре. І по пріключачю прійде і ста под. горами на березѣ. І завтра встав і рече в сущім с ним учеником: “Видіте лі гори сія? – яко на сіх горах восіаєть благодать Божья; і матъ градъ велікъ биті і церкві многі Богъ воздвигніті і матъ”. І вишедъ на гори сія, благословіа і поставі крестъ, і помолівся Богу, і слезъ з гори сея і де же послеже бистъ Киев і поїде по Днепру горе” (Andijanovoj-Perec, 1950).

Будуючи храми у Києві 1086 і Переяславі 1088 р. тощо, Володимир Мономах (1115–1125) створює на нараді у Берестові Устав Володимира Мономаха, присвячений переважно фінансово-лихварським питанням, а 1116 р. об’єднує його з Уставом Ярослава й Уставом Ярославичів у єдину Руську правду, активізує культ Бориса і Гліба з ідеєю старшинства, під час

якого митрополит Київський Никифор, ймовірно, дарує Русі одну із найбільших святинь – ікону Богоматері Вишгородської, викраденої росіянами. А удільний князь Чернігівський Давид Святославич будує бл. 1115 р. Борисоглібський монастир і прикрашає його різьбленням двоголових орлів та іранс. Семарглів – Семурів, що говорить про Східні цивілізаційні зв'язки. Завершуючи один із головних ідеологічних документів Київської Русі “Повість временних літ” ігумен Видубецького монастиря Сильвестр імплементує бл. 1116 р., обґрунтовуючи східнохристиянську цивілізаційну належність Русі (Braichevskyi, 1982) Андріївську легенду, а, за наполяганням спадкоємця Мстислава, у давній цитаделі руського церковного автономізму – Києво-Печерському монастирі бл. 1118 р. – Варязьку легенду. Бл. 1117 р. Володимир Мономах завершує своє “Поученіє дітям” (тобто молодшим, підлеглим) з ідеєю отчинно-договірного принципу побудови держави та старшинства. У спробі заволодіти Долішнім Дунаєм і посадити у Візантії чоловіка Марії Володимирівни зятя Лева Діогена бл. 1119 р., очевидно пов'язана легенда про нібито прислані Володимирі Мономаху імператорські регалії (т.з. Шапка Мономаха), яка таким чином може мати певну історичну ймовірність. За наступника Володимира Мономаха Мстислава (1125–1132) нарешті після багатьох спроб до Київської Русі остаточно бл. 1128–1130 р. приєднується центробіжна Балто-Полоцька Русь, князя якої відправляють на заслання до Візантії, на Русі поширюються церковні збірники Златоструй, збірник житій Пролог і житіє Олексія Чоловіка Божого, Повість про Варлаама та Іосафа – буддійського походження, з'являються перші тлумачення Біблії Феофілакта Болгарського, Пісні пісень Філона Карнафійського, Писань Еклезіастових Олімпіодора Олександрійського та ін.

Словом, східнохристиянське цивілізаційне визначення Русі-України набуває усе більшої повноти “Ібо сказано в Пісанії: вот я полагаю в Сіоне камінь краєугодний, ізбранный, драгоценный; і верующий в Него не постидіться. І так он для вас, верующих дра-

гоценность, і для неверующих камень, котрий отвергли строители, на который сделался главою угла, камень претикания і камень соблазна. О который они претикаются, непокоряясь слову на что они і оставлены. Но ви род избранный, царственное священство, народ святой, люди взятые в удел, дабы возвещать совершенства Призвавшего Вас із тьми в чудный Свой свет; некогда не народ, а нинє народ Божий; некогда непомилование, а нинє помилование (І Петра: 6–10; 7, с. 4). “Куди ж поділа, Степова Еллада, варязьку сталь і візантійську мідь... Коли ж знайдеш державну бронзу, Проклятий край, Еллада Степова” (Malaniuk, 1992) І найкращий, найінтелектуальніший поет України ХХ ст. Ю. Липа, проголошує: “Може колись вийде з церков сильний духом войовничий орден, що надасть свого характеру цілій українській духовності, – тоді настає і більше значення релігійного світогляду у збірному життю українців” (Lypa, 1936).

References

- Andijanovoj-Perec, V.P. (1950). *Povest' vremennih let*. M., L., 1 (in Russian).
- Braichevskyi, M.Iu. (1982). *Utverzhdenye khrystyianstva na Rusy*. Per. s ukr. ANUSSR. K.: Naukova dumka (in Ukrainian).
- Lypa, Yu. (1936). *Ukrainska doba, v. Narodnyi stiah* (in Ukrainian).
- Malaniuk, Ye. (1992). *Vybrane*. Lviv. Knyhozbirnia “Prosvity” (in Ukrainian).
- Popovich, M.V. (1985). *Mirovozzrenie drevnih slovjan*. K. Naukova dumka. https://imwerden.de/pdf/popovich_mirovozzrenie_drevnikh_slavyan_1985_text.pdf (in Russian).
- Pritsak, O. (1997). *Pokhodzhennia Rusy*. t.1. K. Vyd. Oberihy (in Ukrainian).
- Rychka, V. (2005). *Kyiv-Druhyi Yerusalym*, K. (in Ukrainian).
- Toinbi, A. (1995). *Doslidzhennia istorii*. t. 2. per. s anh. V. Shovkun. K.: Osnova (in Ukrainian).